

RENATE PAJUSALU 60

DOI: <https://doi.org/10.12697/jeful.2023.14.2.01a>

13. novembril 2023 tähistab TÜ eesti ja üldkeeleteaduse instituudi üldkeeleteaduse professor Renate Pajusalu (snd Elango) oma 60. sünnipäeva. Tartu Ülikooliga on Renate seotud juba 1981. aastast saati, mil ta asus pärast Nõo Keskkooli reaalklassi lõpetamist Tartusse õppima eesti keelt ja kirjandust. Õigupoolest on Renate olnud ülikooli laps kogu elu, kasvades füüsikutest teadlaste peres ning pedagoogikateadlasest vanaisa lapselapsena.

Renate lõpetas Tartu Ülikooli 1986. aastal eesti keele ja kirjanduse erialal (kiitusega), teadusmagistrantuuri eesti keele alal 1993. aastal ning doktorantuuri (samuti eesti keele alal) 1999. aastal. Aastatel 1986–1989 töötas ta Tartu Ülikoolis nooremteadurina Haldur Õimu juures tehisintellekti laboris üldkeeleteaduse osakonnas, seejärel 1989–1993 eesti keele võõrkeelena osakonnas praktilise eesti keele kateedri õpetajana. 1994. aastast asus Renate taas tööle üldkeeleteaduse osakonda, kus töötas väikse vaheajaga kuni 2000. aastani lektorina. Tartu kõrval mahuvad Renate teaduskarjääri Turu ja Helsingi aastad. Üheksakümnendate keskel elas Renate koos perega Turus, töötades sel perioodil ka Turu Ülikooli eesti keele lektorina 1996/1997. õppeaastal. 2000.–2007. aastatel töötas Renate Tartu Ülikoolis üldkeeleteaduse dotsendina, 2007. aastal valiti ta Tartu Ülikooli üldkeeleteaduse professoriks. Aastatel 2009–2011 oli Renate Helsingi Ülikooli eesti keele ja kultuuri professor, jätkates samal ajal professorina ka Tartu Ülikoolis.

Mitukümmend aastat oma elust on Renate pühendanud ülikoolielu juhtimisele eri tasanditel. Alates 2007. aastast on ta olnud üldkeeleteaduse osakonna juhataja, aastatel 2014–2019 oli ta Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi hooliv ja inimesekeskne juhataja. Tartu Ülikooli akadeemilise komisjoni liige on ta olnud aastast 2016, Tartu Ülikooli senati liige aastast 2020. Renate on olnud ja on väga hinnatud liige loendamatutes ülikooliga või laiemalt teaduseluga seotud komisjonides ja nõukogudes nii Eestis kui ka väljaspool. 2020. aastal tunnustati Renatet Tartu Ülikooli medaliga.

Renate huvid keeleteaduses on algusest peale puudutanud elavat suhtlust, keelt kasutuses. Tema 1986. aastal valminud diplomitöö oli „Üldküsilause kommunikatiivseid funktsioone eesti keeles“ (juh Haldur Õim) ning 1992. aastal valminud magistritöö „Reguleeriv dialoog eesti keeles“ (juh Haldur Õim). Suhtluse uurimine viis Renate peagi Eesti keeleteaduses uuendusliku viitamisvahendite teema juurde, 1999. aastal kaitses ta doktoritöö „Deiktikud eesti keeles“ (juh Haldur Õim). Ehk ei ole juhus, et aktiivne suhestumine demonstratiividega avaldub juba magistritöö eessõnas, kus kirjutusmasinal trükitud tekstis on ilmikas parandus: lauses „Kuna aga see mõistmise olemus kõige selgemalt ilmneb seal, kus see on häiritud, jõudsingi vahenditeni, millega dialoog ise ennast viltuvajumisest päästab, s.o. reguleeriva dialoogini“ on *mõistmise* ees olnud määratleja *see* valgendajaga kaetud.

Renate teadustööde lai haare on imetlusväärne. Suhtluses kasutatavate viitamisvahendite (sh demonstratiiv- ja personaalpronoomenite) uurimise kõrval on Renatet köitnud suhtlusnormid ja viisakus, seda eriti keeltevahelises võrdluses, kus eesti keel paigutub nii mõnigi kord oma normidelt soome ja vene keele vahele. Lisaks on ta uurinud verbisemantikat ja liikumise/asetsemise väljendamist, grammatikat (sh elatiivikonstruktsioonid, konditsionaalid), esimese ja teise keele omandamist. Oluline roll on Renatel olnud ka „Eesti keele süntaksi“ tervikkäsitluse (2017) valmimisel, kus tema kanda oli nimisõnafraasi ja viiteseoste osade kirjutamine.

Laiemas pildis näeme Renate suurt huvi semantika, pragmaatika ja keeletüpoloogia vastu. Neil teemadel on Renate teinud olulist rahvusvahelist koostööd ning juhatanud mitmeid uurimisprojekte, mis on oluliselt avardanud teadmisi eesti keele kohta teiste keelte taustal, sh referentsist, keeleomandamisest, semantika ja grammatika seostest, keeletüpoloogiast. Teadusprojektide, juhendamiste ning õppetöö kaudu on Renate kasvatanud üles terve uue põlvkonna samade teemade uurijaid. Lisaks kõigele on Renate olnud Eesti ja Soome vahelise keeleteadussilla looja ja hoidja rollis, millest Eesti keeleteadus on palju võitnud.

Üliõpilaste seas on Renate alati olnud üks armastatumaid ja hinnatumaid õppejõude. Ülikoolis on ta õpetanud sissejuhatavaid kursuseid keeleteadusesse, tähendusõpetuse ja semantika kursusi, keeleuurimise meetodeid, psühholingvistikat, keele omandamist, suhtluslingvistikat, keeletüpoloogiat. Renate loengud on põnevad, kaasakiskuvad ja

mõtlemapanevad, alati muhedad ning võrtsitatud tabavate mõttekäikude ning hea huumoriga. Õppimist ja arusaamist toetavalt on Renatel oskus ka keerulisi teemasid inimkeeli sõnastada (tõesti, lisaks eesti ja vene keelele kui emakeeltele ning soome ja inglise keelele kui võõrkeeltele valdab Renate laitmatult ka „inimkeeli“), seda nii õppetöös kui ka keeleteadust populariseerides ja esinedes.

Renate juhendamisel on seni kaitsmiseni jõudnud arvukalt ülikooli lõputöid, sh 13 doktoritööd ja 15 magistritööd. Läbiva joonena iseloomustatakse juhendatud doktoritööde tänusõnades Renatet kui kannatlikku, abivalmit ning vestlusteks alati aega leidvat juhendajat. Mitmed Renate juhendatud lõputööd on pärvinud preemiaid ka riiklikul üliõpilastööde konkursil. Renate algatusel hakati Eestis 2003. aastal korraldama lingvistikaolümpiaade ning lingvistikakoolituse kooliõpilastele. Eesti võistkonnad on edukalt osalenud rahvusvahelistel lingvistikaolümpiaadidel. Renate panus noortele keeleteadmiste jagamise ning lingvistikaolümpiaadide korraldamisse (nii Eestis kui ka rahvusvaheliselt) on hindamatu väärtusega.

Selge mõte ja mõnus kirjutamisviis iseloomustab ka Renate kirjutatud õpikuid. Iseloomuliku pealkirjaga on kolleegidega koostöös valminud eesti keele õpik soomlastele „Keelesild“ (1999) / „Meie keelesild“ (2017), millest nüüdseks ilmunud arvukalt taastrükke. Mitu taastrükki on ilmunud ka tema kõrgkooliõpikust „Sõna ja tähendus“ (2009) – see ajale hästi vastu pidanud õpik annab kergelt haaratavas vormis põhi-teadmised keeleteaduslikust semantikast.

Mis kõige olulisem – Renatega ei hakka kunagi igav! Ta on meeldiv, hooliv ja vaimukas kaaslane, tema jutustused ja mõttemõlgutused mistahes teemal – äsja loetud raamatust, elamuslikust ooperiküllastusest või lapselapsega lillede ja rongide vaatlemisest – on kaasakiskuvad ning tema valmistatud hõrgutised oivalised. Alati on tal meeles mõlkumas mõni keeleküsimus või käsil mõni uus ja huvitav uurimisprojekt. Ootame põnevusega, millega Renate keeleteadust järgnevatel aastakümnetel kostitab!

Kolleegide nimel

Helen Hint, Maria Reile, Piia Taremaa ja Ann Veismann